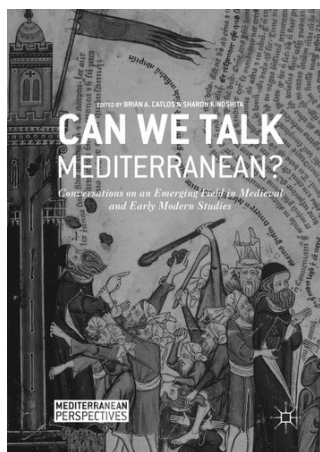

Brian A. Catlos i Sharon Kinoshita (ur.)

Can We Talk Mediterranean?: Conversations on an Emerging Field in Medieval and Early Modern Studies

Palgrave Macmillan, eBook, 2017., 153. str.

Can We Talk Mediterranean? Conversations on an Emerging Field in Medieval and Early Modern Studies prva je knjiga u seriji *Mediterranean Perspectives*, koju zajednički uređuju Palgrave Macmillan i *The Mediterranean Seminar*. *The Mediterranean Seminar* interdisciplinarni je forum koji okuplja istraživače iz različitih akademskih disciplina, a nedvojbeno je pridonio i proliferaciji objavljenih radova i inicijativa koje se bave Mediteranom. Knjiga je rezultat foruma u organizaciji *The Mediterranean Seminar* u travnju 2012. godine. Kroz pet glavnih poglavlja predstavljena su izlaganja petero panelista s toga foruma, koji otkrivaju čime se bave u svojim područjima istraživanja, ali se dotiču i otvorenih pitanja i prepreka u sadašnjem i budućem radu. Zajednička im je želja veća interdisci-

plinarnost mediteranskih studija, što bi svakako doprinijelo boljem razumijevanju i analizi fenomena Mediterana.

Brian A. Catlos je profesor religijskih studija na Sveučilištu u Coloradu i jedan od urednika interdisciplinarnoga foruma *The Mediterranean Seminar*. U svome radu bavi se etničko-religijskim identitetom srednjovjekovne Europe i islamskoga svijeta. Njegovo izlaganje *Why the Mediterranean?* daje odgovor na pitanje kako on vidi Mediteran. Catlos započinje tvrdnjom da nove mediteranske studije zaokupljaju pažnju različitih akademskih disciplina jer imaju empirijski i ideološki temelj te opovrgavaju implicitna uvjerenja da povijest ima teleološko-progresivna obilježja koja su karakteristična za Zapad. Nasuprot tomu, mediteranske studije nastoje razumjeti regiju kroz njezine zadane termine i grade njezinu povijest kretanjem prema budućnosti, a ne konstruiranjem linearnih genealogija unazad. Po njegovu mišljenju, mediteransko društvo i kulturu karakteriziraju tenzije, istovjetnosti i međuovisnosti. Tenzije su se generirale kroz političke i ekonomske aktivnosti, ali u najvećoj mjeri kroz kompleksne dogmatske religijske strukture. Catlos tu navodi konzumiranje hrane kao

element politike identiteta, npr. neke vrste hrane zabranjene su za pojedine grupe, dok ih druge moraju izbjegavati određene dane u godini. Naposljedku, razumijevanje Mediterana neizostavno je u razumijevanju modernih regija Europe, Afrike i Bliskoga istoka jer je upravo Mediteran bio dinamični centar povijesnoga razvoja Zapada. Isto tako, proučavanja Mediterana daju prostor grupama čija je povijest bila marginalizirana, npr. Talijanima s krajnjeg juga Italije, Armencima i Kataloncima.

Cecily J. Hilsdale je izvanredna profesorica srednjovjekovne umjetnosti i arhitekture na Sveučilištu McGill u Montrealu. U njezinom su istraživačkom fokusu diplomacija i kulturna razmjena na srednjovjekovnom Mediteranu. Svoje izlaganje *The Thalassal Optic* predstavlja kao analitički okvir za Mediteran s gledišta povijesti umjetnosti. Budući da su granice na Mediteranu zamagljene, taksonomske kategorije povijesti umjetnosti nisu uvijek prikladne za objašnjavanje mnoštva kulturnih hibrida srednjovjekovnoga Mediterana. Danas se više pažnje posvećuje istraživanju dijaloga između onoga što je ukorijenjeno kao lokalno i viših globalnih mreža. Bizantska svila, primjerice, takvim dijalogom povezuje Bizant s Islamom i Zapadom jer se koristila u razmjeni darova u diplomatskim krugovima. Na taj način možemo govoriti o novom kozmopolitizmu kao atraktivnoj konceptualnoj kategoriji koja promatra umjetničke tradicije u međusobnom dijalogu. Kod takve cirkulacije umjetničkih dobara treba uzeti u obzir vremensku dimenziju, ali ne u smislu određivanja perioda, stila i određenoga vladara toga razdoblja. Naime, važno je proučavati kako se značenje i upotreba takvih predmeta mijenja kroz vrijeme jer značenje nije stabilna i singularna kategorija te ovisi o kulturi u kojoj se u datom trenutku nalazi. Hilsdale nadalje smatra da je potrebno interpretirati mikroekološku razinu korištenja materijala i dostupnih tehnologija. Rezbarenje slonovače u Parizu i francuska gotika mediteranskim su trgovačkim rutama povezani s jugoistočnom Afrikom. Iz svega toga proizlazi da Hilsdale zagovara holistički pristup Mediteranu, koji služi kao leća kroz koju se može gledati objekte i kulture kao elemente koji su povezani kulturnim razmjenama.

Sharon Kinoshita je profesorica svjetske književnosti i kulturalnih studija na Kalifornijskom sveučilištu u Santa Cruzu, a među svoje istraživačke interese ubraja, primjerice, srednjovjekovnu francusku i mediteransku književnost. U izlaganju *Negotiating the Corrupting Sea: Literature in and of the Medieval Mediterranean* bavi se Mediteranom kao kategorijom koja može funkcionirati među već postojećim modelima istraživanja književnosti. Ona Mediteranske studije obilježava terminom „strateški regionalizam“, koji je djelomično preuzet od koncepta „strateški esencijalizam“ Gayatri Spivak, a ovdje označava heurističku kategoriju koja može pomoći u propitivanju očiglednih i duboko ukorijenjenih kategorija analize. Treba možda posebno istaknuti da Kinoshita predlaže da se putem mediteranskih studija u hegemoniju nacionalnih književnih kanona uvrste elementi koji odražavaju koegzistenciju i interakciju različitih lingvističkih tradicija geografsko-kulturnoga prostora Mediterana. Ovdje bi se posebna pažnja posvetila preispitivanju koncepta *translatio studii*, odnosno rute kojom su putovali književni prijevodi, njihovi prevoditelji te međusobnih odnosa među prevoditeljima, učenicima i pokroviteljima. Mediteran k tomu u isto vrijeme spaja i razdvaja zemlje koje ga okružuju, a kao medijatori često nastupaju trgovci i gusari, koji poput ljepila spajaju to područje koje je razdijeljeno lingvističkim, kulturnim i religijskim praksama. Napokon, Kinoshita smatra da bi promišljanje

Mediterrana proširilo ograničenja našega tekstualnog svijeta, donijelo nova pitanja i doprinijelo interdisciplinarnosti književne teorije.

Claire Farago je profesorica renesansne umjetnosti, teorije i kritičizma na Sveučilištu Colorado u Boulderu te je zanimaju transkulturalni procesi između Europe i ostatka svijeta, recepcija umjetnosti i umjetničkih ideja, a osobito povijesna recepcija pisanja Leonarda da Vinci. Njezino izlaganje *Desiderata for the Study of Early Modern Art of the Mediterranean* bavi se općenitim pitanjima mediteranskih studija u povijesti umjetnosti. Farago navodi da tradicionalne potkategorije srednjovjekovne umjetnosti stvaraju određenu situaciju u kojoj se razdoblja, mjesta i ljudi proučavaju izolirani jedni od drugih, npr. antika je odvojena od srednjeg vijeka, Istok je odvojen od Zapada, kršćanin, Židov i musliman međusobno su razdvojeni. Stoga treba napraviti novu strategiju mapiranja umjetnosti Mediterana koja bi omogućavala veću geografsku i vremensku fluidnost. Farago podržava hipotezu da je upravo taj sistem lokalne razmjene jamčio stabilnost regije i održavao delikatnu ravnotežu. Također navodi da je proizvoljnost značenja umjetničkih djela i artefakata dominantna tema istraživanja umjetnosti Mediterana te se puno više govori o cirkulaciji predmeta između npr. europske i islamske kulture nego o njihovim filozofskim ili ideološkim kontekstima. Kao glavni akteri te cirkulacije pojavljuju se individualni putnici, trgovci, mornari, lutajuća aristokracija, diplomati, ambasadori i ponekad umjetnici, a cirkulirani predmeti postaju produkti više tradicija, upotrijebljeni više puta u različitim kontekstima, adaptirani, prilagođeni, pogrešno shvaćeni itd. Po njezinu mišljenju, do manjka takvih propitivanja Mediterana došlo je zbog sve veće važnosti Europe u odnosu na Mediteran, a osim toga došlo je do kontakta između Europe i dviju Amerika, što je vodilo novim trgovačkim rutama preko Pacifičkoga i Atlantskoga oceana. Napokon, kao svoj glavni *desideratum* za proučavanje rane moderne umjetnosti Mediterana Farago navodi razvoj metodologije koja bi bila adekvatna za proučavanje širokih aspekata, kao primjerice razdvajanja svete i sekularne umjetnosti.

Peregrine Horden je profesor srednjovjekovne povijesti na Sveučilištu u Londonu i istraživač na koledžu All Souls u Oxfordu. Koautor je jedne od centralnih knjiga mediteranskih studija *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History*, a trenutno radi na nastavku te knjige radnoga naslova *Liquid Continents*. Svoje izlaganje na ovom panelu naslovio je *The Maritime, the Ecological, the Cultural – and the Fig Leaf: Prospects for Medieval Mediterranean Studies*. Najprije, Horden govori da je devedesetih godina 20. stoljeća izgledalo kao da su mediteranski studiji privedeni kraju jer ni Mediteranski akcijski plan iz 1975. godine, ni Barcelonski proces iz 1995. godine, ni Sarkozyeva Mediteranska unija nisu imali nikakav intelektualni efekt na akademski svijet. Međutim, odjednom dolazi do proliferacije akademskih radova koji u naslovu imaju Mediteran, a uzroke te eksplozije interesa Horden pronalazi u globalizaciji, postkolonijalizmu s njegovim decentrizmom, antinacionalizmu i anti-kontinentalizmu u kulturalnim studijima te antiesencijalizmu u geografskim područjima istraživanja. Nadalje, on odgovara na pitanje: „Što je Mediteran postao kroz ovaj eksponencijalni rast?“ Tu razlikuje opise Mediterana koji su provučeni kroz različite akademske discipline: „Mediteran kao list smokve“, za koji kaže da je najmanje romantičan i najdosadniji, romantični Mediteran 19. stoljeća kako ga je opisao Braudel, zatim ekološki pristup Mediteranu koji je on koristio u knjizi *The Corrupting Sea* te

Mediteran kao kulturno područje. Naposljetku, Horden kaže da Mediteran kao kulturno područje ostaje privlačno područje istraživanja uza sve svoje dvoznačnosti te da mediteranska promišljanja i govori uvijek moraju biti polemični.

Šesto poglavlje, *Beneath the Surface: Responses and Queries*, transkript je okrugloga stola koji je uslijedio nakon svih pet izlaganja. Sve u svemu, tu panelisti odgovaraju na pitanja publike i komentiraju izlaganja svojih kolega. Na temelju toga možemo primijetiti tri osnovne karakteristike Mediterana koje koristi većina panelista: zajednička kultura, „međusobna razumljivost“ i polivalentna transkulturaciona.

Zadnje poglavlje, *Reflections: Talking Mediterranean*, bavi se odgovorom na pitanje iz naslova knjige „*Can We Talk Mediterranean?*“. Prevladava raspoloženje da se može razgovarati i polemizirati mediteranski jer postoji određena *convivencia* različitih akademskih disciplina koje se bave Mediteranom. Mediteran kao intelektualni konstrukt ima potencijal otvoriti nova pitanja te poslužiti kao suprotnost orijentalizmu ili konstruktivna kritika eurocentrizmu. K tomu, intraregionalna povezanost mreže Mediterana metaforički se uspoređuje s Indrinom mrežom bisera koji se reflektiraju jedni u drugima.

Možemo zaključiti da je ovaj forum pružio korisnu i potrebnu metarefleksiju o stanju akademske discipline koja se najopćenitije naziva mediteranske studije. Petero istraživača humanističkih znanosti na jako iskren i informiran način međusobno razgovaraju o snagama i slabostima svojih pristupa mediteranskim studijima. Treba istaknuti da je na kraju knjige ponuđen opsežan pregled literature koja se bavi Mediteranom. Iz svega toga proizlazi da je ovo knjiga koja može poslužiti kao inspiracija ili početna točka svima onima koji žele svoje područje istraživanja obogatiti Mediteranom.

Matea Bešlić

Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij Humanističke znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu